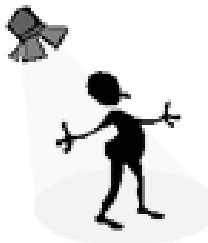

LAS

Lijst voor het afstemmen van Activiteiten en Situaties op de mogelijkheden en voorkeuren van personen met zeer ernstige verstandelijke en meervoudige beperkingen

Handleiding versie volwassenen

**S.J. Hiemstra
L.A. Wiersma
A.C. Tadema
C. Vlaskamp**

ISK

LAS

Lijst voor het afstemmen van Activiteiten en Situaties op de mogelijkheden en voorkeuren van personen met zeer ernstige verstandelijke en meervoudige beperkingen

Handleiding

versie volwassenen

S.J. Hiemstra
L.A. Wiersma
A.C. Tadema
C. Vlaskamp

© 2005 Stichting Kinderstudies
Postbus 102
9700 AC GRONINGEN

ISBN 90-5963-018-1
Nur: 848

Trefwoorden: volwassenen met meervoudige beperkingen, voorkeuren, activiteit

INHOUD

Inleiding	1
Mensen met zeer ernstige verstandelijke en meervoudige beperkingen	1
Plaats van de LAS in het Persoonlijk Activeringsprogramma	2
<i>Achtergrond PAct</i>	3
<i>Doel en inhoud van het PAct</i>	3
<i>Het gebruik van de LAS buiten het Pact</i>	4
<i>Het gebruik van de LAS buiten de activiteitsituatie</i>	4
Instructie	5
Resultaat	8
Literatuur	

1. Inleiding

De LAS is een vragenlijst waarmee activiteiten en situaties afgestemd kunnen worden op de mogelijkheden en voorkeuren van een persoon. De lijst heeft de vorm van een stroomschema. Door de vragen te beantwoorden ontstaat er een gedetailleerd overzicht van mogelijkheden en voorkeuren van een persoon waar tijdens de activiteit rekening mee moet worden gehouden. Daarbij wordt ook duidelijk op welk gebied er nog specifieke informatie ontbreekt. De LAS is bedoeld voor gebruik in centra voor dagbesteding voor mensen met ernstige meervoudige beperkingen en moet worden ingevuld door de activiteitenbegeleider.

Een las is een verbindingsstuk, een hechting die nodig is omdat anders de afzonderlijke onderdelen los liggen. Met deze naam wordt aangegeven dat de LAS een substantieel onderdeel is, en het Persoonlijk Activeringsprogramma (zie hoofdstuk 3) tot een geheel maakt. Tevens staat de naam als acroniem voor: 'Lijst voor het afstemmen van Activiteiten en Situaties op de mogelijkheden en voorkeuren van personen met zeer ernstige verstandelijke en meervoudige beperkingen'.

In deze handleiding zal allereerst een beschrijving gegeven worden van de doelgroep van de LAS; wie zijn mensen met ernstige meervoudige beperkingen en wat zijn de gevolgen van deze beperkingen op het functioneren.

Vervolgens wordt in hoofdstuk 3 de plaats van de LAS in het Persoonlijk Activeringsprogramma beschreven. De LAS is namelijk geen op zichzelf staand instrument, maar is onderdeel van dit activeringsprogramma (Hiemstra, Wiersma & Vlaskamp, 2004).

In hoofdstuk 4 wordt uitgelegd hoe de LAS ingevuld moet worden.

2. Mensen met zeer ernstige verstandelijke en meervoudige beperkingen

De LAS kan worden ingezet voor mensen met zeer ernstige verstandelijke en meervoudige beperkingen. Soms worden voor deze groep personen ook de termen 'ernstig meervoudig gehandicapt' of 'meervoudig complex gehandicapt' gebruikt. In deze handleiding gebruiken we de aanduiding mensen met ernstige meervoudige beperkingen, omdat dit de meest bekende term is. Het gaat om mensen die naast verstandelijke beperkingen meestal ook ernstige motorische beperkingen hebben, waardoor ze bijvoorbeeld niet zelf kunnen zitten of lopen. Meestal zijn er ook ernstige beperkingen in de waarneming. Dit houdt in dat de verwerking van zintuiglijke informatie in de hersenen ernstig gestoord is. Ze kunnen daarom soms niet goed zien en/of horen, maar bij veel personen is dat 'niet goed zien' niet zo gemakkelijk in kaart te brengen. Behalve het gezichtvermogen en het gehoor is bij sommige personen de tastzin gestoord en zijn ze daardoor overgevoelig of juist minder gevoelig voor aanraking. Ook de andere zintuigen (reuk, smaak) functioneren vaak niet zoals zou moeten.

Vanwege de ernstige verstandelijke, motorische en zintuiglijke beperkingen hebben deze personen niet of nauwelijks mogelijkheden om enige vorm van taal (spraak, gebaren of

symbolen) te gebruiken. Ze communiceren veelal via lichaamstaal en ook gezichtsuitdrukkingen zijn een communicatiemiddel. Deze personen hebben dus wel degelijk communicatiemogelijkheden, maar hun signalen zijn vaak zo subtiel dat het heel wat vraagt van het observatievermogen van de directe omgeving; alleen als we de persoon heel goed kennen, vallen de signalen ons wel op. Maar dan nog weten we lang niet altijd wat ze betekenen. Bovendien kan hetzelfde signaal afhankelijk van de situatie verschillende betekenissen hebben.

Personen met ernstige meervoudige beperkingen zijn kwetsbaar en hebben een sterk verhoogd risico op meerdere gezondheidsproblemen tegelijk. Vaak is er bijvoorbeeld sprake van refluxziekte (het terugstromen van de zure maaginhoud naar de slokdarm). Hierdoor krijgen ze bijvoorbeeld last van hun gebit (veel gaatjes) of veel pijn bij het slikken waardoor ze niet meer goed eten en drinken. Omdat ze niet goed kunnen aangeven dat ze pijn hebben en waar ze die pijn dan hebben wordt refluxziekte vaak niet onderkend terwijl het een meestal goed te behandelen is.

Slaapproblemen komen ook vaak voor, zoals moeite met inslapen, problemen met doorslapen, of een ander 'ritme' hebben en daardoor slapen op momenten dat er juist activiteiten worden geboden. Veel personen hebben kauw- en slikproblemen en (vaak als gevolg daarvan) steeds opnieuw luchtweginfecties.

Al deze beperkingen kunnen in verschillende gradaties en in verschillende combinaties voorkomen. Personen met ernstige meervoudige beperkingen verschillen dan ook sterk van elkaar in lichamelijke conditie, motorische vaardigheden, en zintuiglijke en communicatieve mogelijkheden. Bij elke persoon kunnen de gevolgen voor het functioneren weer anders zijn als gevolg van de aard en mate van de beperkingen (Vlaskamp, Poppes & Zijlstra, 2005).

Dit betekent dat je als begeleider van alle personen op je groep moet weten met welke beperkingen ze te maken hebben en hoe deze beperkingen voor elke persoon het functioneren op een specifieke manier beïnvloeden. Alleen dan wordt duidelijk waar je concreet rekening mee moet houden in de benadering van deze persoon en de keuze voor een activiteit voor deze persoon.

3. Plaats van de LAS in het Persoonlijk Activeringsprogramma

De LAS staat niet op zichzelf, maar is ontwikkeld binnen het Persoonlijk Activeringsprogramma (PAct). Het PAct is door Hiemstra, Wiersma en Vlaskamp (2004, 2005) ontwikkeld aan de Rijksuniversiteit Groningen, afdeling Orthopedagogiek.

Daarnaast wordt de LAS ook gebruikt binnen het Ondersteuningsprogramma (Vlaskamp, Poppes & Zijlstra, 2005).

Hieronder wordt kort weergegeven wat het PAct inhoudt en hoe de LAS hierbinnen wordt gebruikt.

Achtergrond PAct

Niet alle mensen met ernstige meervoudige beperkingen hebben dezelfde mogelijkheden en voorkeuren. De mate van motorische, zintuiglijke en bijkomende lichamelijke problemen hebben verschillende consequenties voor het functioneren van elk individu. De ene persoon heeft nog mogelijkheden om bijvoorbeeld motorische en communicatieve vaardigheden verder te ontwikkelen; de andere persoon gaat wat betreft mogelijkheden juist achteruit; hij kan wel veel ervaren maar stelt zich alleen open wanneer hij eerst tactiel benaderd wordt. De ene persoon kan na voldoende rust 10 minuten alert zijn, de ander wordt alert nadat er eerst flink hard een cd wordt gedraaid. Het is dus van groot belang om uit te zoeken welke activiteit op welke wijze aan welke persoon moet worden aangeboden. Want alleen in een passende activiteit en bij een passende benadering kan en zal een persoon met ernstige meervoudige beperkingen zich openstellen voor contact en ervaringen opdoen.

Activiteitenbegeleiders vinden het echter moeilijk om aan een persoon met ernstige meervoudige beperkingen te zien of hij iets heeft beleefd aan de activiteit. De communicatieve mogelijkheden zijn immers vaak subtiel en kunnen per situatie verschillend zijn.

Het Persoonlijk Activeringsprogramma is een hulpmiddel voor activiteitenbegeleiders bij het samenstellen van een passend activiteitenaanbod voor mensen met ernstige meervoudige beperkingen.

Doel en inhoud van het PAct

Het doel van het PAct is: systematisch samenstellen en aanbieden van activiteiten die zowel in inhoud als benadering aansluiten bij de (ontwikkelings-) mogelijkheden en voorkeuren van de persoon met ernstige verstandelijke en meervoudige beperkingen.

Het PAct bestaat uit 3 onderdelen:

1. Persoonlijk Activeringsprofiel

Hierin wordt een overzicht gegeven van aanwezige gegevens over de mogelijkheden van een persoon, die van belang zijn voor het bieden van de activiteiten. Daarnaast wordt extra informatie verzameld over de communicatie van de persoon. Tenslotte geven de resultaten uit het GedragsTaxatie Instrument (Vlaskamp, Smrkovsky & Van der Meulen, 1999) handvatten voor de begeleiding. De orthopedagoog stelt het profiel op, maar de vragenlijst communicatie wordt door de activiteitenbegeleider ingevuld.

2. LAS

Aan de hand van de gegevens uit de LAS ontstaat een gedetailleerd overzicht van de concrete betekenis van de beperkingen, zoals weergegeven in het profiel, voor het functioneren van de persoon en de invulling van de activiteit. Daarnaast wordt duidelijk waar nog kennis ontbreekt en aangevuld moet worden (Vlaskamp, Hiemstra & Wiersma, ingediend voor publicatie).

3. Activeringsplan

In dit onderdeel wordt de concrete kennis uit de LAS toegepast in het opstellen van activiteiten. Aan de hand van 8 stappen wordt de activiteitenbegeleider gestuurd in het kiezen van activiteiten en werkdoelen voor de persoon. De activiteitenbegeleider wordt

geholpen om steeds rekening te houden met de gegevens uit de LAS. De vragen en actiepunten uit de LAS kunnen eventueel door middel van werkdoelen worden beantwoord of uitgewerkt.

Meer informatie over het PAct is te vinden op: www.pact-emb.nl.

Het gebruik van de LAS buiten het PAct

Zoals hier boven is aangegeven is de LAS ontwikkeld om, binnen een programma als het PAct, als schakel te dienen om te komen van kennis over een persoon (deel 1: profiel) tot het toepassen van deze kennis bij het aanbieden van de activiteiten (deel 3: activeringsplan). Zowel stap 1 als stap 3 zijn nodig om te kunnen komen tot een aanbod zoals het bedoeld is bij het construeren van het PAct.

Wanneer bij het gebruik van de LAS niet een kader aanwezig is van een methodiek als het PAct, is het risico aanwezig dat de noodzakelijke concretisering van gegevens niet leidt tot de gewenste resultaten in het activiteitenaanbod. De kennis wordt inzichtelijk gemaakt, maar er volgt geen sturing voor de toepassing hiervan. De praktijk leert dat deze sturing noodzakelijk is om te voorkomen dat de kennis niet bruikbaar blijkt voor de dagelijkse praktijk binnen de activiteitencentra.

Hoewel de LAS dus als zelfstandige vragenlijst wordt uitgegeven, kan het volgens de auteurs slechts dan de beoogde resultaten opleveren wanneer het wordt gebruikt in een traject zoals dat in het PAct wordt aangegeven.

Het gebruik van de LAS buiten de activiteitensituatie

Gestuurd door de vraag uit de praktijk, is bij de ontwikkeling van de LAS het accent gelegd op de toepassing binnen de activiteitencentra. De vragen van de lijst hebben daarom betrekking op de situatie binnen het activiteitencentrum. Bij het samenstellen van de activiteiten worden de volgende vragen gesteld: welke zintuiglijke kanalen kunnen op welke manier worden aangesproken zodat de persoon ook open staat voor contact en voor de activiteit; met welke materialen kan het beste gewerkt worden met het oog op de mogelijkheden en voorkeuren van de persoon; in welke omgeving kan dit het beste worden aangeboden etc.

De vragen en antwoorden kunnen echter betrekking hebben op meer situaties dan die in de activiteitencentra. Het gaat immers om dezelfde persoon. De gegevens uit de LAS kunnen dus ook zeker gebruikt worden in andere situaties waar de persoon zich bevindt.

Er kan echter niet uitgesloten worden dat er in de huidige vragenlijst, die betrekking heeft op de activiteitensituatie, items missen die relevant kunnen zijn voor andere situaties zoals bijvoorbeeld de woning.

4. Instructie

De LAS bestaat uit een aantal vragen over:

Kenmerken van de persoon: met betrekking tot zintuiglijke kanalen (visus, gehoor, tast en reuk) en motoriek en voorkeuren van de persoon met betrekking tot kenmerken van stimuli, bijvoorbeeld:

‘Moet een voorwerp van dichtbij worden aangeboden of juist veraf?’

‘Doet de kleur van een voorwerp ertoe?’

Kenmerken van de activiteit: hoe, waar en wanneer kunnen activiteiten het beste uitgevoerd worden, bijvoorbeeld:

‘Moet er rekening gehouden worden met de groepsgrootte?’

‘Hoelang kan iemand zijn aandacht vasthouden?’

In totaal worden 35 gedetailleerde vragen gesteld die door de activiteitenbegeleider beantwoord moeten worden.

De LAS geeft op verschillende gebieden inzicht in de betekenis van de kennis over mogelijkheden en voorkeuren van de persoon en de omgevingsvoorwaarden bij het aanbieden van activiteiten. De LAS is dus een hulpmiddel om aanwezige kennis naar ‘boven’ te halen.

Daarnaast geeft de LAS ook inzicht in de mogelijke tekorten met betrekking tot de kennis over de mogelijkheden en voorkeuren van persoon en de omgevingsvoorwaarden bij het aanbieden van activiteiten.

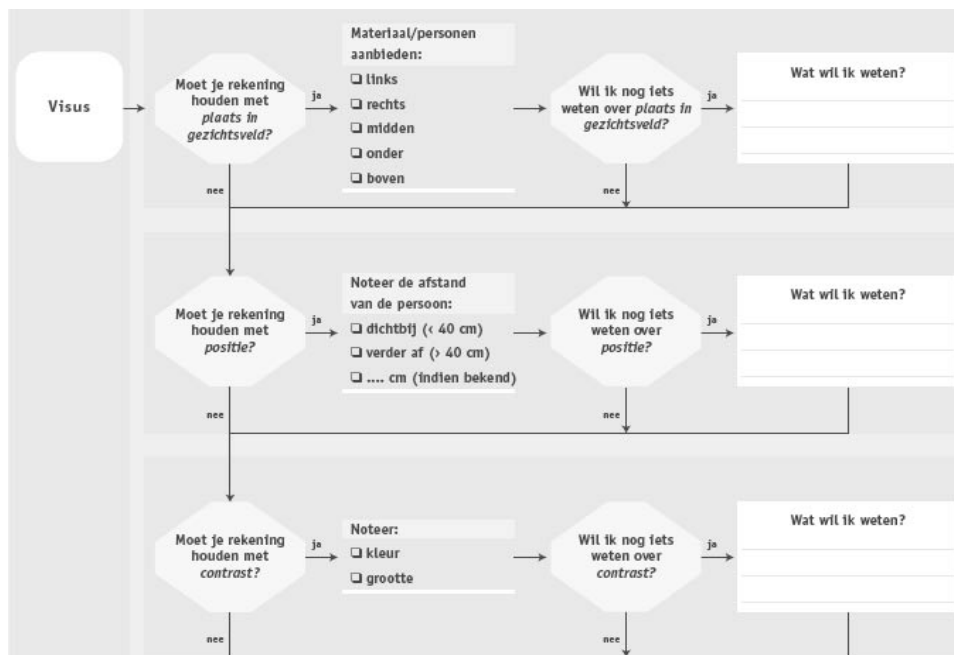
Bijvoorbeeld:

- Wat betekent het dat deze persoon een gezichtsscherpte heeft van 20%? Hoe moet ik eigenlijk iets aanbieden?
- Hoe zit het ook alweer met de tijd die hij nodig heeft om het voorwerp te herkennen?
- Gehoor is een favoriet zintuiglijk kanaal voor haar maar hoe zit het eigenlijk met toonhoogte? Wat vindt zij daarbij prettig?
- Wil deze persoon eigenlijk wel de hele dag achtereen activiteiten aangeboden krijgen? Zou hij zich niet beter voelen wanneer hij tussen de activiteiten door kan rusten?

Hoe de LAS ingevuld, geanalyseerd en gebruikt kan worden wordt hieronder in twee stappen uitgelegd.

Stap 1: Vul de LAS in

Door de pijlen te volgen (zie figuur 1), beantwoord je precies die vragen die betrekking hebben op de persoon voor wie je de LAS invult.

figuur 1: onderdeel van de LAS

Ga bij elk aspect na of je er rekening mee moet houden bij deze persoon. Als er iets is waar je specifiek rekening mee moet houden, geef dan aan waar je specifiek rekening mee moet houden in het daarvoor bestemde hokje. Hoef je nergens rekening mee te houden, ga dan naar de volgende vraag

Bepaal, wanneer je ergens wel rekening mee moet houden, vervolgens of er nog informatie ontbreekt of dingen die niet bekend zijn van deze persoon ten aanzien van deze vraag. Zijn er zulke vragen, geef deze dan weer in het rechthoekige vakje 'wat wil ik weten?'. De notities die je in deze vakjes maakt worden 'actiepunten' genoemd. Er moet namelijk actie ondernomen worden om dit tekort aan kennis op te heffen. Wanneer er geen informatie ontbreekt, kun je doorgaan naar de volgende vraag.

Toelichting

In het figuur is de eerste vraag 'moet je rekening houden met plaats in het gezichtsveld'. Als je hier rekening mee moet houden, geef dan aan, of je materiaal of personen links, rechts, midden, onder, of boven aan moet bieden.

Stel: je weet wel dat je het materiaal beter links aan kunt bieden, maar of dit beter onder of boven in het gezichtsveld kan gebeuren, weet je eigenlijk niet zo goed. Je vult dan bij 'wat wil ik weten' in dat je dit nog wilt weten.

Vervolgens ga je door met de volgende vraag 'moet je rekening houden met positie'. Stel dat je hier geen rekening mee hoeft te houden, dan ga je door met de volgende vraag.

Dat is de vraag of je rekening moet houden met contrast. Stel dat je alleen rekening moet houden met kleurcontrasten, kruis dan aan: kleur. Verder wil je niks weten, je gaat door met de volgende vraag.

Stap 2: Neem de gegevens uit de LAS over in de samenvattingen

Bij de LAS horen twee samenvattingen:

In de eerste samenvatting noteer je alle antwoorden die je in de LAS gegeven hebt op de vraag ‘moet je rekening houden met...’. Deze samenvatting vind je op de achterpagina van de LAS. Door alle antwoorden over te nemen in de samenvatting heb je in één oogopslag een overzicht van de concrete kennis die aanwezig is.

<i>Waar moet ik rekening mee houden tijdens de activiteit? (kenmerken LAS)</i>		
Visus	Gezichtsveld	_____
	Positie	_____
	Contrast	_____
	Reactiesnelheid	_____
	Lichtinval	_____
	Aantal prikkels	_____
Gehoer	Toonhoogte	_____
	Volume	_____
	Reactiesnelheid	_____
	Aantal prikkels	_____

Figuur 2: gedeelte van de samenvatting van de LAS - kennis

In de tweede samenvatting noteer je alles wat je hebt ingevuld in de vakjes ‘wat wil ik weten?’. In deze samenvatting kun je zien op welke gebieden er nog informatie ontbreekt; de actiepunten. De actiepunten worden overgenomen in de samenvatting die je vóór in de LAS vindt.

Samenvatting actiepunten LAS:			
<i>Waar wil je nog mee aan de slag met betrekking tot de kenmerken van de cliënt en de activiteit:</i>			
<i>Kenmerken van de cliënt: mogelijkheden</i>		<i>Actiepunten*</i>	
Visus	Gezichtsveld	_____	S / K / O
	Positie	_____	S / K / O
	Contrast	_____	S / K / O
	Reactiesnelheid	_____	S / K / O
	Lichtinval	_____	S / K / O
	Aantal prikkels	_____	S / K / O
Gehoer	Toonhoogte	_____	S / K / O
	Volume	_____	S / K / O
	Reactiesnelheid	_____	S / K / O
	Aantal prikkels	_____	S / K / O

Figuur 3: gedeelte van de samenvatting van de LAS - actiepunten

Actiepunten die uit de LAS naar voren komen kunnen soms beantwoord worden door het uitvoeren van een werkdoel. Omdat werkdoelen gericht kunnen zijn op drie verschillende gebieden worden ook de actiepunten ingedeeld in drie categorieën: stimuleren van mogelijkheden, kennis verzamelen, en omgangsregels. Hieronder worden deze categorieën uitgelegd:

Categorieën van actiepunten:

- 1) Actiepunten die gericht zijn op het *stimuleren* van mogelijkheden van een persoon (omcirkel in de samenvatting ‘**S**’ achter de vraag). Het gaat bij deze actiepunten niet alleen om het verzamelen van kennis over een bepaald gebied, maar vooral om de toepassing hier van. Bijvoorbeeld:
‘Kan Jeroen leren een ruimte te herkennen door geuren?’
‘Kunnen we Merel stimuleren om voorwerpen vast te houden?’
- 2) Actiepunten die gericht zijn op *kennis* verzamelen over mogelijkheden en voorkeuren (omcirkel in de samenvatting de ‘**K**’ achter de vraag). Bijvoorbeeld:
‘Zorgt een groot kleurcontrast ervoor dat Miranda voorwerpen beter kan waarnemen?’
‘Hooft Peter hoge tonen?’
‘Hoelang heeft Koen nodig om een reactie te geven?’
Aan deze actiepunten kan gewerkt worden door een werkdoel op te stellen, maar vaak kan een vraag ook al beantwoord worden door navraag te doen bij andere disciplines, zoals een fysiotherapeut, gedragsdeskundige of arts.
- 3) Actiepunten die zich richten op *omgangsregels*. Geef dit in de samenvatting aan door de ‘**O**’ te omcirkelen. Bijvoorbeeld:
‘Wanneer moeten we Alex rustmomenten bieden?’
‘Tijdens een activiteit wordt Anniëk altijd met de rug naar het licht geplaatst’

5. Resultaat

De LAS leidt tot twee soorten resultaten, namelijk kennis en vragen.

Kennis: Als de LAS is ingevuld is er een overzicht van de concrete mogelijkheden van een persoon en is bekend wat de voorkeuren van deze persoon zijn met betrekking tot de kenmerken van de activiteit. Deze informatie geeft handvatten bij het inrichten van de activiteiten. Door de kennis uit de LAS toe te passen in de activiteiten kan de begeleider een activiteit samenstellen die op alle gebieden rekening houdt met de cliënt.

Vragen: Tevens geeft het invullen van de LAS een overzicht van welke informatie nog niet bekend is en over welke aspecten er nog vragen zijn.

Zowel de kennis als de vragen kunnen richting geven aan de inhoud van de op te stellen doelen.

De LAS laat zien wat de persoon met ernstige meervoudige beperkingen concreet vraagt in de activiteit en in de benadering. Door het verhelderen van de vraag kan de ondersteuning en activering van deze mensen steeds meer volgens hun eigen wensen vorm gegeven worden. De begeleider heeft steeds meer zekerheid dat de activiteit ook passend is voor een persoon, dat deze van de activiteit geniet en open staat voor contact.

Literatuur

Hiemstra, S.J., Wiersma, L.A. & Vlaskamp, C. (2005). *Persoonlijk Activeringsprogramma. Handleiding bij het bieden van activiteiten aan mensen met ernstige meervoudige beperkingen*. Utrecht: LKNG.

Hiemstra, S.J., Wiersma, L.A. & Vlaskamp, C. (2004). *Dagactiviteiten voor mensen met ernstige meervoudige beperkingen: keuze, inhoud en evaluatie. Eindrapportage van een onderzoek*. Groningen: Stichting Kinderstudies.

Vlaskamp, C. (1999). *Een eigen perspectief: een programma voor mensen met ernstige meervoudige beperkingen*. Assen: Van Gorcum.

Vlaskamp, C., Hiemstra, S.J. & Wiersma, L.A. (2005). Becoming aware of what you know or need to know. Gathering client and contact characteristics in day service for persons with profound intellectual and multiple disabilities. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disability* (submitted for publication).

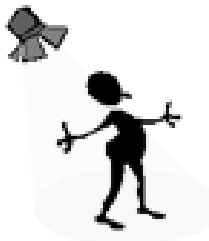
Vlaskamp, C., Poppes, P. & Zijlstra, H.P. (2005) *Levensloop in perspectief. Ondersteuningsprogramma's voor volwassenen met zeer ernstige verstandelijke en meervoudige beperkingen*. Assen: Van Gorcum.

Vlaskamp, C., Smrkovsky, M. & Meulen, B.F. van der (1999). *GedragsTaxatie Instrument*. Groningen: Stichting Kinderstudies.

LAS

Lijst voor het afstemmen van Activiteiten en Situaties op de mogelijkheden en voorkeuren van personen met zeer ernstige verstandelijke en meervoudige beperkingen

Scoreformulier versie volwassenen

**S.J. Hiemstra
L.A. Wiersma
A.C. Tadema
C. Vlaskamp**

LAS

Lijst voor het afstemmen van Activiteiten en Situaties op de mogelijkheden en voorkeuren van personen met zeer ernstige verstandelijke en meervoudige beperkingen

Scoreformulier

versie volwassenen

S.J. Hiemstra
L.A. Wiersma
A.C. Tadema
C. Vlaskamp

© 2005 Stichting Kinderstudies
Postbus 102
9700 AC GRONINGEN

ISBN 60-5963-019-X
Nur: 848

Trefwoorden: volwassenen met meervoudige beperkingen, voorkeuren, activiteiten

Samenvatting actiepunten LAS:

Waar wil je nog mee aan de slag met betrekking tot de kenmerken van de cliënt en de activiteit:

Kenmerken van de cliënt: mogelijkheden		Actiepunten*	
Visus	Gezichtsveld		S / K / 0
	Positie		S / K / 0
	Contrast		S / K / 0
	Reactiesnelheid		S / K / 0
	Lichtinval		S / K / 0
	Aantal prikkels		S / K / 0
Gehoor	Toonhoogte		S / K / 0
	Volume		S / K / 0
	Reactiesnelheid		S / K / 0
	Aantal prikkels		S / K / 0
Tast	Aversie		S / K / 0
	Ondergevoeligheid		S / K / 0
	Overgevoeligheid		S / K / 0
	Aantal prikkels		S / K / 0
Reuk	Herkenning		S / K / 0
	Aversie		S / K / 0
	Overgevoeligheid		S / K / 0
	Voorkeuren		S / K / 0
Motoriek	Grijpfunctie		S / K / 0
	Vastpakken		S / K / 0
	Vasthouden		S / K / 0

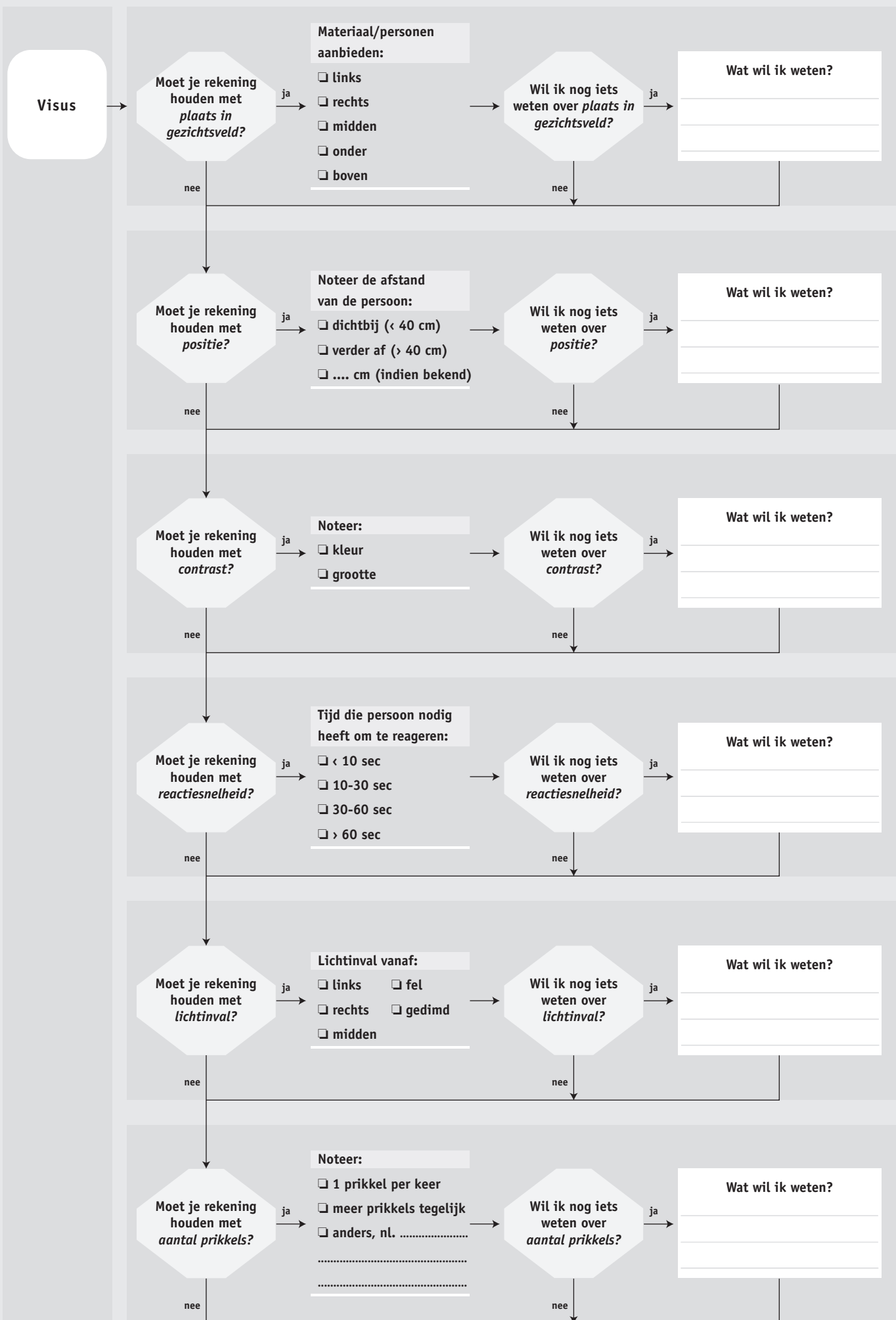
Kenmerken van de activiteit: voorkeuren		Actiepunten*	
Voorkeur	Visueel		S / K / 0
	Auditief		S / K / 0
	Tactiel		S / K / 0
	Specifieke stimuli		S / K / 0
Waar	Grootte v.d. ruimte		S / K / 0
	Plaats in ruimte		S / K / 0
	Groepsgrootte		S / K / 0
	Omgevingsgeluiden		S / K / 0
	Lichaamshouding		S / K / 0
Hoe	Aandacht richten		S / K / 0
	Tijd aandacht richten		S / K / 0
	Duur aandacht vasthouden		S / K / 0
Wanneer	Alertheid		S / K / 0
	Vermoeidheid		S / K / 0

*Omcirkel waar de actiepunten op gericht zijn

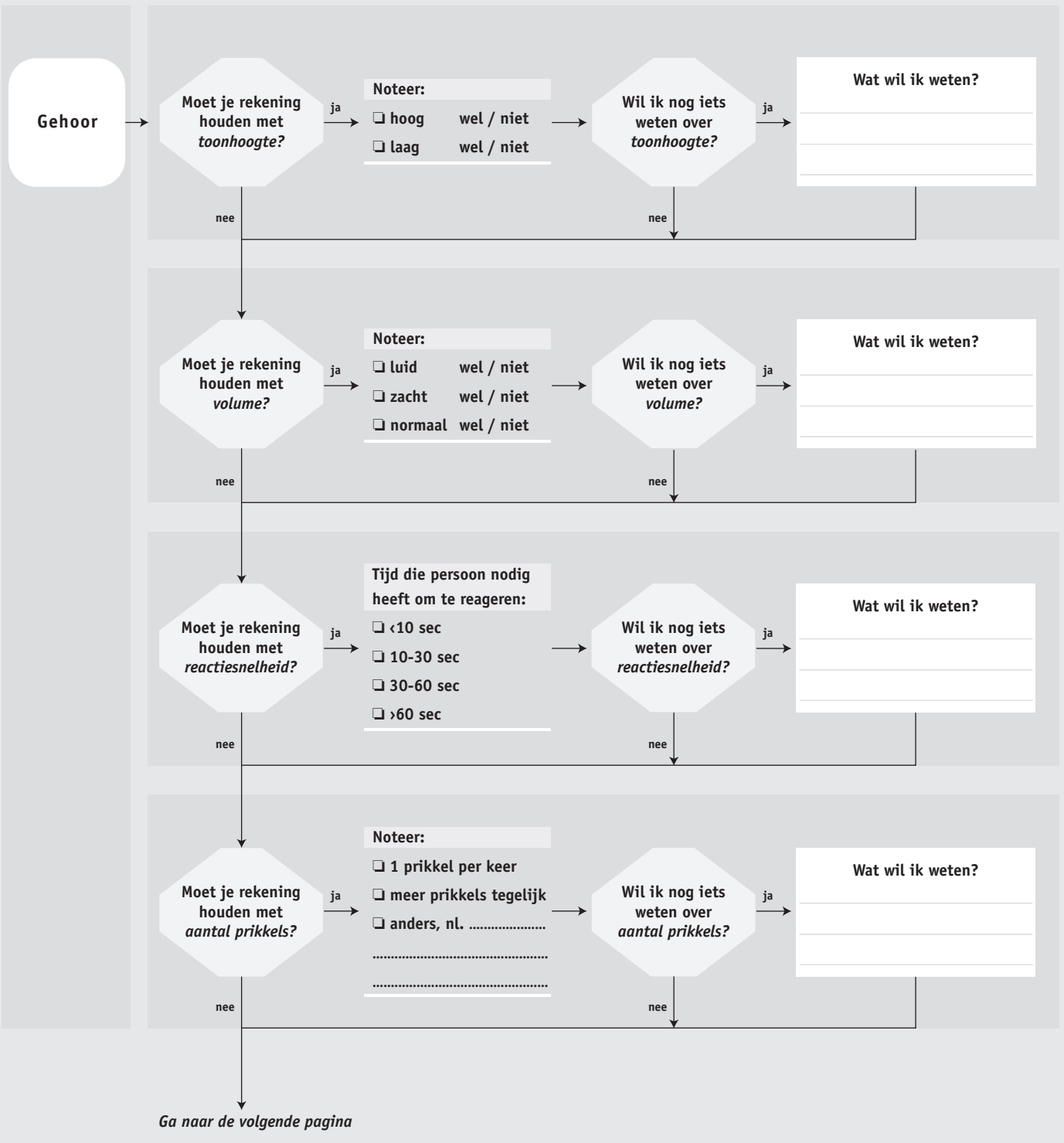
S = stimuleren

K = kennis verzamelen

0= omgangsregels

Is de persoon volledig doof? → Zo ja, ga door naar de volgende pagina

Tast

Moet je rekening houden met specifieke aversie(s)?

Noteer:

- lichaamsdelen, nl. ....
- situatie, nl. ....
- materiaal, nl. ....

Wil ik nog iets weten over specifieke aversie(s)?

Wat wil ik weten?

Moet je rekening houden met ondergevoeligheid?

Noteer:

- lichaamsdelen, nl. ....
- situatie, nl. ....
- materiaal, nl. ....

Wil ik nog iets weten over ondergevoeligheid?

Wat wil ik weten?

Moet je rekening houden met overgevoeligheid?

Noteer:

- lichaamsdelen, nl. ....
- situatie, nl. ....
- materiaal, nl. ....

Wil ik nog iets weten over overgevoeligheid?

Wat wil ik weten?

Moet je rekening houden met aantal prikkels?

Noteer:

- 1 prikkel per keer
- meer prikkels tegelijk
- anders, nl. ....

Wil ik nog iets weten over aantal prikkels?

Wat wil ik weten?

Ga naar de volgende pagina

Reuk

Moet je rekening houden met herkenning?

ja

nee

De persoon herkent:

- .....
- .....
- .....

Wil ik nog iets weten over herkenning?

ja

nee

Wat wil ik weten?

Moet je rekening houden met specifieke aversie(s)?

ja

nee

De persoon heeft een specifieke aversie tegen:

- .....
- .....
- .....

Wil ik nog iets weten over specifieke aversie(s)?

ja

nee

Wat wil ik weten?

Moet je rekening houden met overgevoeligheid?

ja

nee

De persoon is overgevoelig voor:

- .....
- .....
- .....

Wil ik nog iets weten over overgevoeligheid?

ja

nee

Wat wil ik weten?

Moet je rekening houden met specifieke voorkeuren?

ja

nee

De persoon heeft een specifieke voorkeur voor:

- .....
- .....
- .....

Wil ik nog iets weten over specifieke voorkeuren?

ja

nee

Wat wil ik weten?

Ga naar de volgende pagina

Motoriek

Moet je rekening houden met beperkte mogelijkheden in de grijpfunctie?

ja

nee

Noteer:

- links wel / niet
- rechts wel / niet
- grote voorwerpen wel / niet
- kleine voorwerpen wel / niet
- ver weg wel / niet
- dichtbij wel / niet

Wil ik nog iets weten over de grijpfunctie?

ja

nee

Wat wil ik weten?

Moet je rekening houden met beperkte mogelijkheden in het vastpakken?

ja

nee

Noteer:

- links wel / niet
- rechts wel / niet
- grote voorwerpen wel / niet
- kleine voorwerpen wel / niet
- ver weg wel / niet
- dichtbij wel / niet

Wil ik nog iets weten over vastpakken?

ja

nee

Wat wil ik weten?

Moet je rekening houden met beperkte mogelijkheden in het vasthouden?

ja

nee

Noteer:

- links wel / niet
- rechts wel / niet
- grote voorwerpen wel / niet
- kleine voorwerpen wel / niet

Wil ik nog iets weten over vasthouden?

ja

nee

Wat wil ik weten?

Ga naar de volgende pagina

Voorkeuren voor kenmerken van stimuli

Heeft de persoon voorkeur voor *visuele stimuli*?

ja → **Noteer:**
 vorm, nl. ....
 grootte, nl. ....
 kleur, nl. ....

nee →

Wil ik nog iets weten over voorkeur voor *visuele stimuli*?

ja → **Wat wil ik weten?**
 _____
 _____
 _____

nee →

Heeft de persoon voorkeur voor *auditieve stimuli*?

ja → **Noteer:**
 stem, nl. ....
 voorwerp, nl. ....
 muziek, nl. ....
 anders, nl. ....

nee →

Wil ik nog iets weten over voorkeur voor *auditieve stimuli*?

ja → **Wat wil ik weten?**
 _____
 _____
 _____

nee →

Heeft de persoon voorkeur voor *tactiele stimuli*?

ja → **Noteer:**
 lichamenlijk contact
 materiaal, nl.
 glad   ruw
 vloeibaar   kleverig
 vast
 anders .....

nee →

Wil ik nog iets weten over voorkeur voor *tactiele stimuli*?

ja → **Wat wil ik weten?**
 _____
 _____
 _____

nee →

Heeft de persoon voorkeur voor *specifieke stimuli*?

ja → **Noteer:**
 .....
 .....
 .....
 .....

nee →

Wil ik nog iets weten over voorkeur voor *specifieke stimuli*?

ja → **Wat wil ik weten?**
 _____
 _____
 _____

nee →

Ga naar de volgende pagina

Waar?

Moet je rekening houden met grootte van de ruimte?

- Bij voorkeur:
- grote ruimte
  - kleine ruimte

Wil ik nog iets weten over grootte van de ruimte?

Wat wil ik weten?

nee

nee

Moet je rekening houden met plaats in ruimte?

- Bij voorkeur:
- bij het raam
  - bij de muur
  - naast .....
  - niet naast .....

Wil ik nog iets weten over plaats in ruimte?

Wat wil ik weten?

nee

nee

Moet je rekening houden met groepsgrootte?

- Bij voorkeur (per activiteit):
- één-op-één, bij .....
  - ≤ 4 deeln. bij .....
  - > 4 deeln. bij .....

Wil ik nog iets weten over groepsgrootte?

Wat wil ik weten?

nee

nee

Moet je rekening houden met omgevingsgeluiden?

- Bij voorkeur:
- veel
  - weinig
  - geen
  - anders, nl. ....

Wil ik nog iets weten over omgevingsgeluiden?

Wat wil ik weten?

nee

nee

Moet je rekening houden met lichaamshouding?

- Bij voorkeur:
- stoel
  - rolstoel
  - statafel
  - waterbed / matras
  - anders, nl. ....

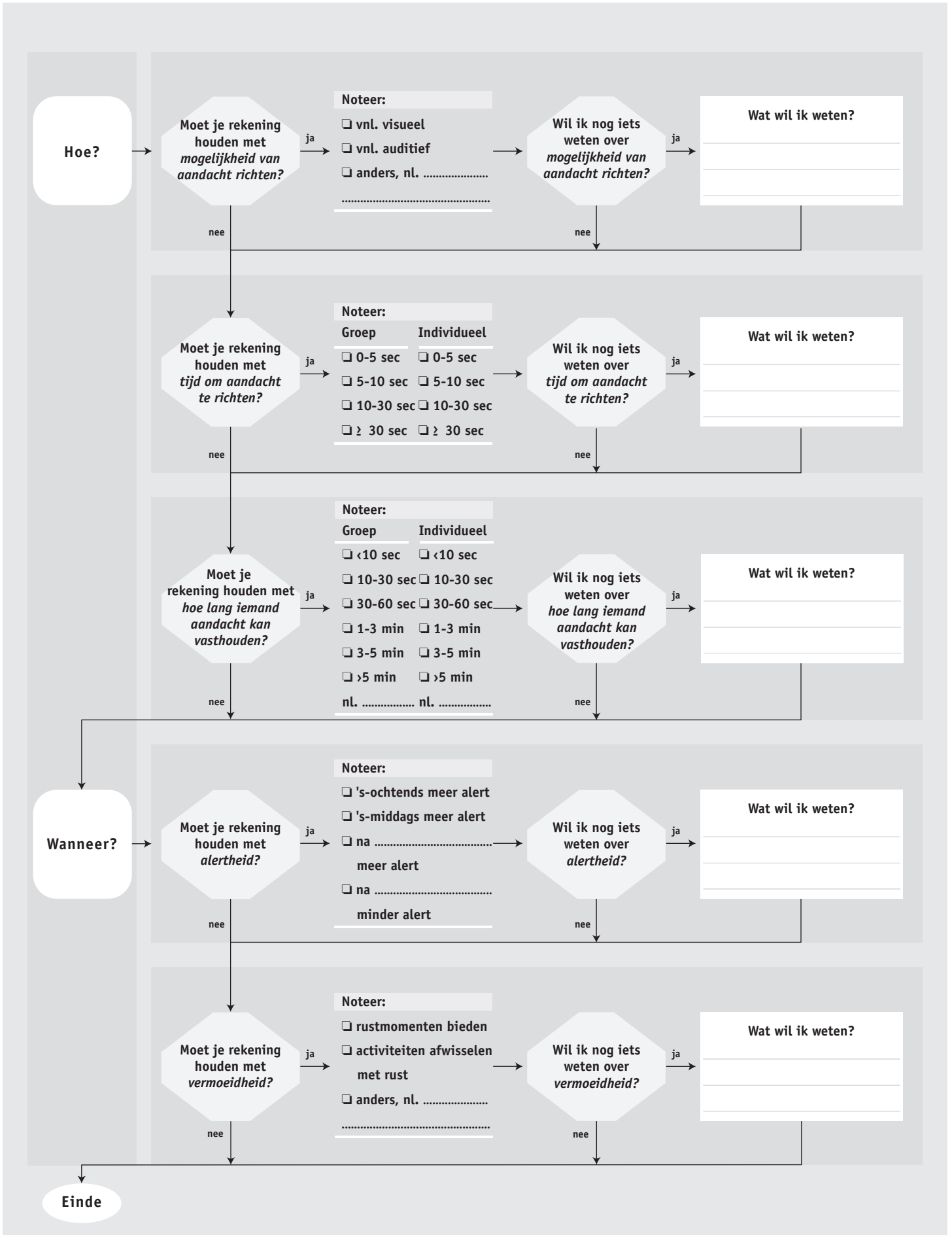
Wil ik nog iets weten over lichaamshouding?

Wat wil ik weten?

nee

nee

Ga naar de volgende pagina

Waar moet ik rekening mee houden tijdens de activiteit? (kenmerken LAS)

Visus	Gezichtsveld	
	Positie	
	Contrast	
	Reactiesnelheid	
	Lichtinval	
	Aantal prikkels	
Gehoor	Toonhoogte	
	Volume	
	Reactiesnelheid	
	Aantal prikkels	
Tast	Aversie	
	Ondergevoeligheid	
	Overgevoeligheid	
	Aantal prikkels	
Reuk	Herkenning	
	Aversie	
	Overgevoeligheid	
	Voorkeuren	
Motoriek	Grijpfunctie	
	Vastpakken	
	Vasthouden	
Voorkeur	Visueel	
	Auditief	
	Tactiel	
	Specifieke stimuli	
Waar	Grootte van de ruimte	
	Plaats in ruimte	
	Groepsgrootte	
	Omgevingsgeluiden	
	Lichaamshouding	
Hoe	Aandacht richten	
	Tijd aandacht richten	
	Duur aandacht vasthouden	
Wanneer	Alertheid	
	Vermoeidheid	